

С. В. Настенко,

Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ

СЕМАНТИКО-КОГНІТИВНА СТРУКТУРА УНІВЕРСАЛЬНИХ КОНЦЕПТІВ ІСПАНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ XII – XX СТОЛІТЬ

Статтю присвячено вивченню семантико-когнітивної структури універсальних концептів іспанської поезії XII – XX століть, виявленню фреймових моделей у поетичних творах на основі виділення пропозиційальних структур.

Ключові слова: концептосфера, фрейм, фреймова модель, пропозиційальні структури.

Статья посвящена изучению семантико-когнитивной структуры универсальных концептов испанской поэзии XII – XX веков, выявлению фреймовых моделей в поэтических произведениях на основе выделения пропозициональных структур.

Ключевые слова: концептосфера, фрейм, фреймовая модель, пропозициональные структуры.

This article aims at finding out semantic and cognitive structure of universal concepts of Spanish poetry of the XII – XX centuries, revealing frame model on the ground of the propositional structures.

Key words: conceptual sphere, frame, frame model, propositional structures.

Актуальність обраної теми дослідження зумовлена підвищенням інтересом до вивчення концептуальної організації різножанрових текстів. Семантика поетичних текстів, впорядкування інформації в образах даних текстів, а також виявлення культурного фактору в мові, уможлиблює доцільність проведення роботи. Аналіз семантичної і фреймової структур концептів спрямовує організацію принципів і механізмів формування світосприйняття іспанським соціумом, допомагає відтворенню культурно-значущої інформації про загальнолюдські морально-етичні цінності [7, с. 1].

Предметом дослідження виступили різножанрові іспанські поетичні тексти XII – XX століть. **Об'єктом дослідження** є пропозиційальні структури, які створюють когнітивне підґрунтя для вивчення поезії у руслі сучасної лінгвістичної парадигми.

Завдання дослідження полягає у відтворенні семантико-когнітивного змісту іспанського поетичного твору, використовуючи методіку фреймового аналізу концептів. Наслідуючи доробок зарубіжних і вітчизняних учених, серед яких Дейк Т.А. ван, С.А. Жаботинська, М. Мінський, Х. Пальма, Ч. Філлмор, застосовуємо метод фреймової семантики [1;2;5;9;6] для дослідження семантичного простору структури пізнання концептуальної картини світу іспанської поезії.

У 1974 р. американський учений М. Мінський увів поняття *фрейм*. В основі теорії фреймів покладено думку про те, що знання про світ упорядковуються за допомогою структурних слотів, відповідних сценаріїв з фіксованим набором стереотипних ситуацій, тобто фреймів. [5, с. 26]. Таким чином, фрейми ототожуються з лексичними концептами.

Фрейми охоплюють основний смисловий простір тексту, забезпечуючи його локальну зв'язність і часово-просторове розгортання. Дані імпліцитні структури виводяться з тексту адресатом лише за рахунок наявності в його базі знань [8, с. 145]. Ч. Філлмор розглядав фрейм як систему вибору мовних засобів, серед яких граматичні правила, лексичні одиниці, мовні категорії, пов'язані із прототипом сцени [6, с. 57].

За ієрархічною організацією фрейми поділяють на: 1) прості / базові, які демонструють найзагальніші принципи організації вербалізованої інформації, зокрема предметний, акціональний (взаємодія одного предмета з іншими, відповідно до характеру взаємодії семантичних ролей: агенс, інструмент, пацієнс, адресат, мета, причина, наслідок, результат, бенефіціант, посесивний (цей тип фрейму демонструє міжпросторовий зв'язок ЩОСЬ-власник має ЩОСЬ-власність, таксономічний (відношення категоризації, в межах яких виділяють родо-видові (ЩОСЬ-вид є ЩОСЬ-рід) та рольові (ЩОСЬ-вид є ЩОСЬ-роль відношення), компаративний (сутності на основі їхньої тотожності або подібності); 2) складні фрейми / комплексні фрейми / міжфреймові мережі / макрофрейми – когнітивні структури, утворені внаслідок інтеграції кількох базових фреймів. За ступенем внутрішньосистемної інтеграції складні фрейми поділяють на: суперфрейми – концептуальні структури, які складаються з двох інтегрованих фреймів; мегафрейми – концептуальні моделі, що складаються з двох фреймів, які структурують відносно автономні динамічні події, зв'язок між якими здійснюється через трансформацію [2, с. 83-84; 3, с. 143]. Досліджуючи когнітивні моделі макрофреймів, можемо констатувати, що міжфреймові відносини в концептуальних межах здійснюються шляхом позитивних і негативних емоцій.

У концептуальному просторі іспанської поезії XII – XX століть є домільним виокремити комплексні фрейми (Жаботинська С.А.), свого роду ядра макропропозицій, редставлених рядом пропозицій [1, с. 42], вербалізованих у поетичному тексті шляхом часового простору, одиниця знань, організована навколо концепту, що інтегруються у мегаконцепти ІСПАНІЯ. Отже, виділяємо наступні макро(мега) фрейми (пропозиційальні структури, вербалізовані в іспанських поетичних текстах досліджуваного періоду):

MAESTRÍA / JUVENTUD: *juventud divino tesoro te fuiste para no volver, he creado el mundo para ti mi poesía; VIDA, AMOR / PASION:* *Está como unas llamas en colores, está como una una perdiz, está como un huerto de la infancia; MUERTE / MIEDO:* *bajarse la sangre a los talones, ponerse los pelos de punta, helarse la sangre en las venas tiembla como una hoja, recibe el temblor de las hojas, el rostro que inflama, arder muy lentamente en llamas del pintor, echar fuego por los ojos, perder los estribos, bullirle la sangre; DIOS, ETERNIDAD:* *tener el alma en vilo, tener cara de cristal; PERSONA / HOMBRE / DON, DOÑA, MUJER:* *Está como unas llamas en colores, está como una perdiz, está como un huerto de la infancia, alegrarse a alguien los ojos que te mataban, bailarle a alguien los ojos.*

Дані мегафрейми утворюють концептуальні моделі, обумовлені смисловими полями: МАЙСТЕРНІСТЬ є МОЛОДІСТЬ, ЖИТТЯ є КОХАННЯ/ПРИСТРАСТЬ, СМЕРТЬ є СТРАХ/ТЕМРЯВА, БОГ є ВІЧНІСТЬ/ОТЕЦЬ ВСЕМОГУТНІЙ, ЛЮДИНА є ЖІНКА/ЧОЛОВІК. Компоненти міжфреймових зв'язків в іспанських поетичних текстах слугують такі елементи як: порівняння, аналогія, метафоричне навантаження, асоціація, метафоричний чи метонімічний паренос, ієрархічна побудова полів, порівняння.

Аналізуючи поетичні тексти, слід зазначити, що відносини між референтом і корелятом може відображати таксономічна підтримка фреймів ПЕРСОНА – ПЕРСОНА (Об'єкт)-значення та компаративний фрейм ПЕРСОНА/ ЛЮДИНА (Об'єкт). Слід зазначити, що іноді моделі таких відносин можуть обмінюватися елементами – таксономічний фрейм накладається на компаративний, або навпаки. Крім того, є фрейми, чиї відносини можна моделювати за допомогою акціонального фрейму ПЕРСОНА- ПЕРСОНА -агенс впливає на пацієнса. Ми розглянули наступні пропозиційальні струк-

тури, які відображають радість людини: *Está como unas llamas en colores, está como una perdiz, está como un huerto de la infancia*. Відносини між референтом і корелятом цих пропозиціональних структур моделюються за допомогою компаративного фрейму. Загальна модель має наступну структуру: ПЕРСОНА / ЧОЛОВІК / ЖІНКА: ТАКИЙ ЯК-*está como está como está como*-С: ПЕРСОНА (Об'єкт)-*unas llamas en colores, una perdiz, un huerto de la infancia*- РАДІСТЬ, ЩАСТЯ, ЗАДОВОЛЕННЯ.

Концептосфера позитивних емоцій належить до імплікатур, що висловлюють (передають) радість, задоволення, пристрасть, насолоду. Хоча В.І. Шаховський не вважає назву почуттів і емоцій емотивними словами, проте, їх семантика і поведінка у тексті також є засобом до розуміння сутності емотивного коду мови. Отже, В.А. Маслова вводить поняття *емоційні концепти* [4, с. 255].

У пропозиціональних структурах *alegrarse a alguien los ojos que te mataban, bailarle a alguien los ojos* АГЕНС виражає дію (сильну емоцію пристрасті, щастя). Модель відносин має наступну структуру: ЩОСЬ-АГЕНС Імпліцитна емоція- ПРИСМНА ПОДІЯ; впливати на- *alegrarse, bailar-* змушувати когось; ПЕРСОНА-ПАЦІЄНС- *los ojos, los párpados-* почуватися щасливим. Агенсом у даних пропозиціональних структурах виступає емоція радості чи щастя, проте вона виражається імпліцитно. Звідси, універсальна модель акціонального фрейму емоції *alegría* діє на ПЕРСОНУ (читача). Аналізуючи концептуальні мережу концептосфери позитивні емоції, слід виділити неоднозначну роль поета. З одного боку, він є АГЕНСОМ дії у проголошенні антропометричних світоглядів, у ПАЦІЄНСА домінуватиме емоція. Будучи веселою людиною, читач сприймає всі події через призму щастя і має об'єктивну точку зору. Всі ці аспекти поведінки читача знаходять своє відображення в пропозиціональних структурах, які виражають емоції радості, задоволення, насолоди, пристрасті, мають структуру таксономічного, компаративного чи акціонального фреймів.

Аналіз концептосфери негативних емоцій, враховуючи особливості імплікатур даної області, виражають основні негативні емоції: страх, занепокоєння, гнів, лють, печаль, стурбованість. Переважаючи моделі відносин між актантами можемо продемонструвати за допомогою акціонального фрейму. Конструкції, які висловлюють страх, викликає рух тіла. У пропозиціональних структурах страх грає роль агенса дії, але завжди присутній імпліцитно: *bajarse la sangre a los talones, ponerse los pelos de punta, helarse la sangre en las venas*. У цих випадках страх викликає реакцію організму на дані емоції. У структурі фрейму ПАЦІЄНСОМ діє людина, а АГЕНСОМ виступає емоція. Так структура акціонального фрейму має наступний вигляд: ЩОСЬ-агенс- Імпліцитна емоція- ПОДІЯ; впливати на- *bajarse, ponerse, helarse-* змушувати; ПЕРСОНА-пацієнс- *la sangre a los talones, los pelos de punta, la sangre en las venas-* боятися. Дана імпліцитна емоція, яка впливає на читача, викликаючи відповідні реакції.

Пропозиціональні структури, відносини яких можемо зобразити шляхом компаративного фрейму, чисельні. Наприклад, фрейм ЛЮДИНА, ЖИТТЯ може виражатися шляхом об'єктів чи предметів, виражаючи звичайну емоцію організму – страх: *tiembla como una hoja, recibe el temblor de las hojas, el rostro que inflama, arder muy lentamente en llamas del pintor*. Відношення всередині пропозиціональної структури формуються за подібністю між людиною і об'єктом (предметом), що подібне до відчуття страху. Таким чином, фреймова модель ЛЮДИНА, ЖИТТЯ виражається шляхом метафоризації основних її складників: ПЕРСОНА / ПЕРСОНА / ПЕРСОНА; ТАКА ЯК- *está como, tiembla como, tiembla como-* Є ТАКОЮ/ МАЄ; PERSONA (OBJETO)- *las hojas, una hoja, una llama del pintor-* ПЕРЕЛІЯК/ СТРАХ. Аналізуючи відносини референта і корелята пропозиціональних структур, які передають гнів і лють, переважна більшість моделей відносин між актантами НОМБРЕ/МУЖЕР виражається за допомогою акціонального фрейму. Всі реакції передаються за допомогою вербальних конструкцій і позначають результат дії емоцій. Універсальною моделлю взаємовідносин НОМБРЕ/МУЖЕР, які відображають гнів – емоція (гнів) ЗАДЛЯ / КОМУ/ ПЕРСОНА: *echar fuego por los ojos, perder los estribos, bullirle la sangre*. Перші два приклади відображають результат гніву і останній описує вплив емоцій на персону: ХТОСЬ-агенс/ ХТОСЬ (ПЕРСОНА)/ ХТОСЬ (ПЕРСОНА); РОБИТИ ЗАДЛЯ- *echar, perder-* ДЕМОНСТРУВАТИ; ЩО-результат- *fuego por los ojos, los estribos-* ГНІВ. У наступних прикладах АГЕНС викликає відповідні дії – емоцію гніву, яка є імпліцитною у структурі фрейму: ЩОСЬ-агенс/ЩОСЬ-агенс/ІМПЛІЦИТНА ЕМОЦІЯ/ ПОДІЯ; ВПЛИВАЄ НА- *hincharse, bullirle-* ЗМУШУВАТИ; ПЕРСОНА-пацієнс- *a uno las narices, la sangre a alguien-* РОЗСЕРДИТИСЯ.

Наступна негативна емоція, закодифікована у фреймових структурах іспанських поетичних текстів досліджуваного періоду, емоція печалі (*tristeza*). Відносини між актантами пропозиціональних структур можуть бути відображені за допомогою посесивного фрейму. Універсальна модель у даному випадку має наступну структуру: ХТО *tiene* /має ЩО -отримувач – що змусило: *tener el alma en vilo, tener cara de cristal*: ХТОСЬ/ ПЕРСОНА/ ПЕРСОНА; МАЄ- *tiene, tiene-*С; ЩОСЬ- *el alma en vilo. cara de cristal-* ДУЖЕ СУМНИЙ. В обох випадках власником виступає ПЕРСОНА, якій сумно, що трансформується у емоцію печалі.

Отже, пропозиціональні моделі всередині концептосфери негативних емоцій можемо детермінувати шляхом перетину акціонального, компаративного і посесивного фреймів. Аналізуючи концептуальну мережу концептуальної структури сфери негативних емоцій, слід зазначити, що в центрі фреймової структури знаходиться актант ПЕРСОНА/НОМБРЕ/МУЖЕР, свого роду, антропометричне представлення іспанських поетичних текстів. Фрейм НОМБРЕ/МУЖЕР функціонує не лише як агенс, а також може виступати пацієнсом з набором негативних емоцій гніву і страху. Простудійовані елементи фреймів вербалізуються у іспанській поезії XII – XX століть, що виражають емоційний стан поета у передачі інформації читачеві через поетичний текст.

Універсальні концепти іспанських поетичних текстів ЖИТТЯ, КОХАННЯ, БОГ, ЗЕМЛЯ, СМЕРТЬ слугують підґрунтям концептуалізації прототипових моделей концептів, кожен з яких є концептуальною основою художніх образів шляхом виявлення позитивних та негативних емоцій у семантиці фреймового представлення відтінків: гнів, печаль, лють, стурбованість, самотність, радість, задоволення, пристрасть, насолода та ін.

Висновки. У концептуальному просторі іспанської поезії XII – XX століть є доцільним виокремити комплексні фрейми, представлені рядом пропозицій, вербалізованих у поетичному тексті, що інтегруються у мегаконцепти ІСПАНІЯ. Виділені мегафрейми утворюють концептуальні моделі, обумовлені смисловими полями: МАЙСТЕРНІСТЬ є МОЛОДІСТЬ, ЖИТТЯ є КОХАННЯ/ПРИСТРАСТЬ, СМЕРТЬ є СТРАХ/ТЕМРЯВА, БОГ є ВІЧНІСТЬ/ОТЕЦЬ ВСЕМОГУТНІЙ, ЛЮДИНА є ЖІНКА/ЧОЛОВІК. Компонентами міжфреймових зв'язків в іспанських поетичних текстах слугують такі елементи як: порівняння, аналогія, метафоричне навантаження, асоціація, метафоричний чи метонімічний паренос, ієрархічна побудова полів, порівняння.

Досліджуючи пропозиціональні структури, які виражають емоції: радість, задоволення, насолода, пристрасть, мають структуру таксономічного, компаративного чи акціонального фреймів. Аналіз концептосфери негативних емоцій, враховуючи різноманітність імплікатур даної області, виражають основні негативні емоції: страх, занепокоєння, гнів, лють,

печаль, стурбованість. Пропозиціональні моделі всередині концептосфери негативних емоцій простудійовані на основі трьох основних фреймів: акціонального, компаративного і посесивного.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в проведенні лінгвоконцептуального аналізу, враховуючи культурологічну обумовленість різножанрових іспанських текстів шляхом реконструкції національно-маркованих (специфічних) концептів у межах мегаконцепту ІСПАНІЯ.

Література:

1. Дейк Т. А. ван Язык. Познание. Коммуникация. / Т. А. ван Дейк. – М.: Прогресс, 1989. – 214 с.
2. Жаботинская С. А. Концептуальный анализ языка: фреймовые сети / Светлана Анатольевна Жаботинская // Мова. Науково-теоретичний часопис з мовознавства. – Черкаси, 2004. – № 9: Проблеми прикладної лінгвістики. – С. 81–92.
3. Коляденко О. О. Термін фрейм у лінгвістиці. [Електронний ресурс] / О. О. Коляденко // Термінологічний вісник, 2013. – Вип.2(1). – С. 139–144. – Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?..
4. Маслова В.А. Введение в когнитивную лингвистику: [учебн. пособие] / Валентина Авраамовна Маслова. – [3-е изд.]. – М.: Флинта, Наука, 2011. – 296 с.
5. Минский М. Фреймы для представления знаний / Марвин Ли Минский; [пер. с англ. О.Н. Гринбаума]. – М.: Энергия, 1979. – 153 с.
6. Филлмор Ч. Фреймы и семантика понимания / Чарльз Филлмор // Новое в зарубежной лингвистике. – М.: Прогресс, 1988. – Вип. 23. – С. 52–90.
7. Шевченко А. С. Семантико-когнітивна структура концептів СПРАВЕДЛИВИСТЬ І БЕЗЗАКОННЯ (на матеріалі іспаномовного тексту Біблії): автореф. дис... на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.05 «Романські мови» / Анна Сергіївна Шевченко; КНЛУ. – К., 2014. – 19 с.
8. Шевченко Л.О. Іспанський поетичний текст другої половини ХХ сторіччя у лінгвокогнітивному висвітленні: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.05 «Романські мови» / Людмила Олексіївна Шевченко; Київ. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 2007. – 207 с.
9. Palma J. La teoría de los frames en el análisis del discurso / Julio Palma, Beatriz Manrique // *Lingua Americana*. – Zulia, 2010. – № 26. – P. 129–142.

УДК 811.11-112

П. І. Осунов,

МНУ ім. В. О. Сухомлинського, м. Миколаїв

DIE NAMENKUNDE DES DEUTSCHEN IM INTERKULTURELLEN ASPEKT

Стаття присвячена особливостям утворення й функціонування імен власних у німецькій мові. Вказується на динаміку та соціальну зумовленість появи та розвитку німецьких імен. Дослідження виконано в аспекті міжкультурної комунікації, що поєднує поняття мови та культури. Вказано також на структурні особливості (категорії), за якими відрізняються різні культури. Однією з таких відмінностей є, на переконання автора, імена власні.

Ключові слова: ономастика, міжкультурна комунікація, мова, культура, лінгвістика, імена власні.

Статья посвящена особенностям образования и функционирования собственных имён в немецком языке. Отмечается динамика и социальная обусловленность появления и развития немецких имён. Исследование выполнено в аспекте межкультурной коммуникации, объединяющей в себе понятия языка и культуры. Указывается также на структурные особенности (категории), по которым различают разные культуры. Одним из таких отличий есть, по мнению автора, имена собственные.

Ключевые слова: ономастика, межкультурная коммуникация, язык, культура, лингвистика, имена собственные.

The article is devoted to the problem of intercultural communication which is one of the most vital issues of the contemporary linguistics. It is the interaction of language and culture in the measures of which there is an attempt to mutual understanding not only between different nations but also cultures. Intercultural communication accentuates the meaning of culture for communication. The partners' understanding of and readiness for cultural differences are important for the successful communication between individuals and groups of people. Cross-cultural understanding is an unavoidable process nowadays.

All the spheres (political, economic, social, cultural, etc.) of the modern society undergo changes leading to the increase of information about other cultures, the large amount of which is laid in proper names which are the object of our paper. The researches of such a kind are known to deal with the problems of lexicology and phraseology in particular.

The analysis of separate classifications of German phraseology doesn't constitute the aim of the work as this problem is well-considered in national and foreign lexicography.

The purpose of our paper is to pay attention to those proper names which may both function separately expressing their own meaning and be a part of phraseological units. The lexical composition of a German name is heterogeneous, and the name itself is an identification feature. The names of German (Germanic) origin are, in most cases, of two components and the large majority of them are of everyday language. The names belonging to the ancient vocabulary are most productive for the formation of terms and phraseological units. Proper names are also parts of various kinds of phraseology: proverbs, sayings, aphorisms, idioms, etc.

The results of our research show that proper names are an essential part of the vocabulary in general. This fact allows carrying out a comparative analysis of their functioning in various languages and cultures; revealing their differences and similarities; contributing to cross-cultural understanding.

Key words: intercultural communication, proper names, cross-cultural understanding, vocabulary, culture, language.

Das Problem der Namenkunde (auch: Onomastik) ist an und für sich nicht neu. Es hat eine lange Geschichte hinter sich [3; 11]. Im weiteren Sinne verstehen wir darunter wissenschaftliche Erforschung der Entstehung, Bildungsweise, Bedeutung und der geographischen Verbreitung von Eigennamen. Namen benennen Individuen und Objekte, die für den Menschen besonders bedeutsam sind. Dabei ist eine große Zerteilung erkennbar: Personennamen vs. geographische und topographische Namen. In der jüngeren Zeit treten soziolinguistische, psycholinguistische, pragmalinguistische und textlinguistische Fragestellungen immer mehr in der Vordergrund [2; 7; 9].

Zudem bietet sich eine Chance anhand von Namenkunde wenigstens ansatzweise sowohl landeskundliche als auch sprachgeschichtliche Inhalte zu vermitteln, was insbesondere wichtig in der Praxis des DaF-Unterrichts ist. Das Erfreuliche an Namenkunde im DaF-Unterricht ist die Tatsache, dass man Namen bereits in der Primarstufe mit Erfolg behandeln kann. Das Thema ist für Ju-